

ΑΡΑΧΘΟΣ

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ - ΣΑΤΙΡΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΩΝ ΑΠΑΝΤΑΧΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΙΩΤΩΝ

Περίοδος Β' - Χρόνος 14ος Γραφεία: Λιβύης 22 ΙΛΙΣΙΑ Τηλ. 7750983 Αριθμ. φύλλου 87 Δρχ. 100 ΝΟΕΜ.-ΔΕΚΕΜ. '90 ΙΑΝΟΥΑΡ. '91

ΚΑΙ ΕΠΙ ΓΗΣ ΕΙΡΗΝΗ

Αρχή μηνιά και αρχή χρονιά
και αρχή καλός μας χρόνος

Πόσο να ανταποκρίνεται αυτά τα λόγια των καλάντων στη σημερινή κοινωνία μας.

Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης καθημερινώς μας βομβαρδίζουν με ειδήσεις τόσο από το εσωτερικό, όσο και από το εξωτερικό. Πόλεμος επίκειται μεταξύ ΙΡΑΚ και Αμερικής. Η Σαουδική Αραβία έχει γίνει η μεγαλύτερη βάση των Αμερικανών στη Μεσόγειο.

Εμένα όμως μου λέει κάτι ότι ο Σαντάμ Χουσεϊν είναι βαλτός από τους ιδίους τους Αμερικάνους και παίζει το δικό του παιχνίδι για να λύσει το Παλαιστινιακό και να μην κακοκαρδίσει τους Ισραηλίτες.

Όμως ο κοσμάκης όλο πληρώνει όλο και περισσότερα λεφτά για το πετρέλαιο και όλα τα είδη που όλα σχεδόν εξαρτώνται από το πετρέλαιο φτάνουν στα ύψη και ο κόσμος υποφέρει. Οι πλούσιοι δεν έχουν ποτέ πρόβλημα.

Σήμερα γίνεται πόλεμος, αύριο στην αρχή όλοι μας μαζεudμαστε μπροστά στις τηλεοράσεις και στα ραδιόφωνα για να δούμε τι θα γίνει... Σήμερα μετά από τόσο καιρό πλέον εκφυλίστηκε η ιδέα και ούτε καν μας ενδιαφέρει. Τώρα έχουμε τα δικά μας. Η Βόρειος Ήπειρος που μερικοί ακόμα επιμένουν ότι είναι ελληνική και μάλιστα είναι έτοιμοι να πολεμήσουν για αυτή, σε λίγο καιρό θα είναι άδεια από τους Έλληνες που κατοικούν εκεί και θα μεταφερθεί εδώ όλη η μειονότητα και έτσι ο Ραμί Αλία δεν θα έχει τον πονοκέφαλο της μειονότητας.

Διαβάζουμε από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης ότι ήρθαν περίπου 4.000

Β. Ηπειρώτες στη χώρα μας.

Ρακένδυτοι - νηστικοί - ταλαιπωρημένοι σχηματίζοντας το σήμα της νίκης «αλά Τζωρτζιλ» περνούν τα Αλβανικά σύνορα και φτάνουν στην Ελλάδα.

Οι ανταποκρίσεις που γίνονται από τους Φιλιάτες και τις περιοχές τις όμορες με την Αλβανία κάνουν έκκληση στην κυβέρνηση.

Αλλά η κυβέρνηση αφού πρώτα μοίραζε σοκολάτες, καραμέλες και υποσχέσεις στους εκεί Έλληνες, τώρα σπεύδει να πάει ο πρωθυπουργός στην Αλβανία να διευθετήσει τα της επιστροφής των στη χώρα τους. Πάντως από μεγαλοστομίες είμαστε οι πρώτοι και καλύτεροι. Όμως άλλο θεωρεία και άλλο πράξη. Τώρα στην πράξη τι γίνεται; Όλοι επιθυμούμε να γυρίσουν στα σπίτια τους.

Τώρα που ο Αλία σκέφτηκε να τους δώσει ελευθερία και να απολαύσουν τα ανθρώπινα δικαιώματα, τώρα αυτοί φαίνεται ότι δεν τα δέχονται ούτε και έτσι και φεύγουν κατά χιλιάδες.

Μήπως έτσι εξυπηρετείται ο στόχος του Αλία; Παρόλο που αρχίζουν κάθε φορά στις 7 του Γενάρη τα σχολεία φέτος φαίνεται ότι δεν θα αρχίσουν τουλάχιστον όλα.

Οι μαθητές αυτά τα 15χρονα παιδιά κάνουν καταλήψεις στα σχολεία τους εδώ και σχεδόν ένα μήνα για τα θέματα παιδείας. Υπάρχουν πάρα πολλοί μεγάλοι από μας «Μπράβο παιδιά συνεχίστε» και πολλά άλλα.

Φαίνεται ότι εμείς οι μεγαλύτεροι κουρασθήκαμε να αγωνιζόμαστε να περιμένουμε τα μικρά παιδιά να σηκώσουν στους

ώμους τους το βαρύ φορτίο της παιδείας που χωλαίνει εδώ και 50 χρόνια.

Στην Πανεπιστημιακή Συνομοσπονδία Ελλάδας και στο Δ.Σ. ετέθη το θέμα της μόλυνσης των νεράων του Αράχθου και της λίμνης Πουρναρίου από την τυχόν απόφαση του Δήμου Ιωαννίνων να ρίξουν τα λύματα στην Άρτα. Από τις τοποθετήσεις που έγιναν φάνηκε εντελώς απίθανη αυτή η εκδοχή, διότι τα νερά της λίμνης Πουρναρίου είναι στεκούμενα. Ποτίζονται τα χωράφια, θα ψαφίσουν τα ψάρια και άλλα. Και βγάλενε ψήφισμα όπου το έστειλαν στην Κυβέρνηση και στους φορείς ότι είμαστε αντίθετοι σε κάθε μορφή μόλυνσης του περιβάλλοντος.

Όμως μια και μιλάμε για τον Άραχθο εμείς οι Κεντρικιώτες έχουμε πρόβλημα επικοινωνίας με την Ροδαυγή.

Μη κοιτάμε σήμερα που έχουμε δύο κοινότητες με διαφορετικά ονόματα Ροδαυγή και Κεντρικό, όλοι όμως πρέπει να θυμόμαστε ότι μέχρι λίγα χρόνια πριν, ήταν μια κοινότητα «Νισίστα» και δεν υπάρχει επικοινωνία.

Καλό θα είναι το Δ.Σ. του Αράχθου σε συνεργασία με τα προεδρία των δύο κοινοτήτων να επισκεφτούν τους εκπροσώπους της Βουλής και να διεκδικήσουν γέφυρα εδώ και τώρα που τόσα χρόνια διεκδικούσαμε.

Όμως από ότι πληροφορούμαι και η γέφυρα της Πλάκας είναι σιδερένια. Γιατί δεν διεκδικούμε και εμείς από την Πολιτεία να μας φτιάξουν και

εμάς μια σιδερένια γέφυρα και να χρησιμοποιήσουν μια και δύο από τις τόσες σιδερένιες γέφυρες που έχει ο στρατός στις αποθήκες τους και σκουριάζουν και δεν λύνουν ένα πολύ σοβαρό πρόβλημα σύνθεσης δύο απομονωμένων περιοχών του Ξηροβουνίου και των Τζουμέρκων.

Γιατί να θέλουμε να πάμε στα Γιάννενα και να πηγαίνουμε πρώτα στην Άρτα και μετά στα Γιάννενα;

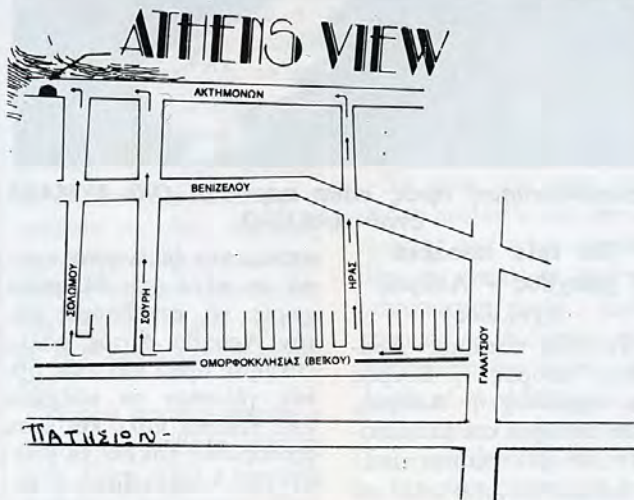
Είναι πρόβλημα που χρονίζει και θα πρέπει να λυθεί κάποτε. Και μετά παραπονιέται η πολιτεία ότι ερημώνουν τα χωριά και μόνο γέροι ζουν όπου σιγά σιγά πεθαίνουν και αυτοί και έτσι θα εγκαταλειφθούν τα χωριά μας.

Πέρου είχαμε «λειψυδρία» και δεν είχαμε νερό ούτε για να πληθούμε. Φέτος όμως «δόξα τω Θεώ» έβρεχε επί 40 μέρες συνέχεια, οπότε το νερό ελπίζουμε να φτάσει Χριστούγεννα στο χωριό με πολλές βροχές στα πεδινά και πολλά χιόνια στα βουνά. Το κρύο τσουχτερό. Δεν έμεινα από ξύλο για ξύλο. Όμως παρόλες τις βροχές και τα κρύα κάθε βράδυ στον Μπαλουρά πολλός κόσμος μαζεudνταν.

Και απ' ότι πληροφορήθηκα ανήμερα των Χριστουγέννων πάνω από 40 άτομα έφαγαν την γαλοπούλα του Παναγιώτη Καμπρή και της Μαρίκας που γιόρτασαν το Χρήστο εκεί, με γλέντι, τραγούδια και χορό μέχρι τις πρωινές ώρες.

Βίκυ Καραγιάννη-Αράπη

Ο ΧΟΡΟΣ
ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΜΑΣ
ΤΗΝ ΤΣΙΚΝΟΠΕΜΠΤΗ
7 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ ΣΤΟ
ATHENS VIEW

Ο αποκρίατικός χορός του Συλλόγου μας θα γίνει την 7η Φεβρουαρίου ημέρα Πέμπτη (Τσικνοπέ-

μπτη) στην άνετη αίθουσα (600 ατόμων) του Athens View στο Γαλάτσι, οδός Ακτιμώνων.

Από το βιβλίο ΑΠΑΝΤΑ αρθ. 3
του Κων/νου Αθ. Διαμάντη6. ΕΘΙΜΑ ΚΑΤΑ
ΤΙΣ ΗΜΕΡΕΣ ΤΩΝ
ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΩΝ
ΣΤΗ ΝΗΣΙΣΤΑ
ΤΩΝ ΤΖΟΥΜΕΡΚΩΝ

Οι παιδικές αναμνήσεις

Οι γιορτές του Δωδεκαήμερου (Χριστούγεννα, Πρωτοχρονιά, Θεοφάνεια) είναι κυρίως μέρες που γιορτάζει και χαίρεται το παιδί. Τα αγαπημένα του πρόσωπα προσπαθούν όσο μπορούν, να το χαροποιήσουν μέσα στη θαλαπληρή του σπιτιού, ενώ έξω ο βοριάς, το χιόνι και η παγωνιά ξεπαγιάζουν τους ανθρώπους, τα ζώα και τα πουλιά και ξεραίνουν τα τρυφερά δενδράκια και τα χορτάρια. Το φυσικό περιβάλλον με την κρύα αγριότητα του γεννά στην ψυχή μας πιο πολλή συμπόνια και στοργή για τα αδύναμα πλάσματα.

Για τη χριστιανική οικογένεια οι μέρες αυτές θυμίζουν τη Γέννηση και την Παιδική Ζωή του Θεανθρώπου. Οι αναμνήσεις μας από τον τρόπο που γιορτάζαμε παιδάκια τη Βρεφική και Παιδική Ζωή του Χριστού είναι οι ζωηρότερες. Οι παιδικές εν γένει εντυπώσεις και τα αισθήματα που αποκομίζονται από τα πρόσωπα, πράγματα και γεγο-

νότα στον στενόν κύκλον του σπιτιού, της γειτονιάς και του χωριού είναι το θεμέλιο του ψυχικού βίου. Η μητέρα κυριαρχεί σ' όλα τα πρόσωπα που δείχνουν ενδιαφέρον. Η γιαγιά, ο παππούς και οι θείαδες είναι τα ατέλειωτα ζωντανά βιβλία που διηγούνται τα περασμένα και ξεσκεπάζουν το μαγικό κόσμο του παραμυθιού και του ονείρου. Ο μπαμπάς όλο κουβαλάει και δίνει για να μη στερηθούμε σε τίποτα. Σε ορισμένες χρονιές μερικές όμως μαζεudουμε και με τις προτιμήσεις και τον ζητάμε να μας πάρη.

Τα αδερφάκια και τα γειτονόπουλα ή τα συγγενόπουλα είναι οι αγαπημένοι σύντροφοι που μοιράζονται τη χαρά μας και βοηθούν στις διάφορες εκδηλώσεις των παιγνιδιών. Στο τζάκι του σπιτιού, στα συγγενικά σπίνια, στην Εκκλησία, στα χωράφια και στα ζωντανά τα παιδιά νοιώθουν τις μεγάλες μέρες με ύμνους και κάλαντα, με ευχές και δώρα, με χίλια παιχνιδάκια και μικροπραγματάκια, με ένα σωρό συνήθειες που κάθε φορά αλλάζουν και τα παιδιά καρτερούνε πότε να έλθει η σειρά τους. Όλα αυτά είναι ο μαγικός παιδικός κόσμος που σαν εξωτικό παραμύθι διαρ-

Πρόσκληση

Το Διοικητικό Συμβούλιο καλεί τον Πρόεδρο και το Κοινοτικό Συμβούλιο του χωριού (Κεντρικού) όπως έλθουν στον αποκριάτικο χορό του Συλλόγου μας στις 7 Φεβρουαρίου και σε κάθε εκδήλωση που κάνει ο Σύλλογος φασουλάδας, πανηγύρι. Καιρός είναι να σπάσει το φράγμα και ο πρόεδρος του χωριού όπως και κάθε Κεντρικιώτης είναι καλοδεχούμενος στις αναγνωρισμένες εκδηλώσεις μας.

Το Διοικητικό
Συμβούλιο

Την 24 Φεβρουαρίου 1991

- Το κόψιμο της πίττας
- Παιδική Γιορτή
- Γενική Συνέλευση

Η παιδική γιορτή, το κόψιμο της πίττας και η Γενική Συνέλευση, απολογιστική, του Συλλόγου μας θα γίνουν την Κυριακή 24 Φεβρουαρίου ώρα 10π.μ. στο πολιτιστικό μας Κέντρο οδός Λιβύης 22 Ιλίσια.

Θα ξεκινήσουμε με την απολογιστική Συνέλευση,

που δεν πρέπει να κρατήσει πολύ.

Ακολουθεί το κόψιμο της πίττας και η διανομή των δώρων στα παιδιά. Προσφορά του Συλλόγου οι ωραίες χωριάτικες πίττες.

Παρόντες όλοι στις 24 Φλεβάρη.

κώς τραβάει τη νοσταλγία μας και δίνει περιεχόμενο στην άδεια πολλές φορές ζωή μας.

Το φτωχικό σπιτάκι των πρώτων μας χρόνων έχει τόσα να μας θυμίζει και συγκεντρώνει τόση λατρεία και στοργή. Κυρίως το τζάκι με τον μπουχαρή που καίει συνέχεια άφθονη φωτιά και η μητέρα φτιάχνει τόσα φαγητά και γλυκά. Εκεί στις γωνιές ξαπλωμένοι η γιαγιά και ο παππούς μάς δέχονται πρόσχα και όλο λένε για τα παλιά και συμβουλευουν για το καλό. Η κάθε θέση και το κάθε πράγμα του σπιτιού κάτι διηγείται. Τα έπιπλα και τα σκεύη, η αυλή, τα χωράφια, ο κήπος, τα δέντρα, τα δάση, το ρέμα, η βρύση, τα καλυβάκια και τα μαντριά, τα κατοικίδια ζώα, όλα κάτι κρατούν από τον εαυτόν μας. Ο γαλάζιος ή συννεφιασμένος ουρανός που σε άγιες ώρες περιμένουμε να ανοίξει για να φανούν οι άγγελοι και που με το ύψος και την απεραντοσύνη του μας ενέπνεε την ιδέα του θεού και του παραδείσου. Ο ανοικτός ορίζοντας με τις κορυφές των βουνών και την άχνα της θάλασσας που πίσω του βλέπαμε τη γοητευτική χώρα της φαντασίας μας και των μελλοντικών πόθων για να πάμε μακριά να καζαντήσουμε το βουνά με τις πρωτόγνωρες ομορφιές τους, το ύψος, τη μεγαλοπρέπεια, τα σύννεφα και τα χιόνια, τους κεραυνούς και το βύθισμα μέσα στον ουρανό. Οι στράτες και τα ντερέβια που πόσες φορές καρτερούσαμε απ' το παράθυρο ή βγαίνοντας παραδίω να γυρουν οι προσφιλείς ξενιτεμένοι ή να γυρίσει ο πατέρας από τα μαγαζιά ή από την Πόλη να μας φέρει καλούδια. Όλα είναι τόσο γνώριμα στις μικρότερες λεπτομέρειές τους, όλα τα αγαπούμε τόσο πολύ και είμαστε αξεχώριστα ενωμένοι μαζί τους. Είναι η πρώτη μας πατρίδα και εκεί είναι ριζωμένο βαθιά ως τα έγκατα της γης και του χρόνου μας χιλιόρριζο το δέντρο της ύπαρξής μας. Εκεί όλα είναι όμορφα και αγαπημένα. Όλα εμπυχωμένα και συμπονετικά. Παππούδες, Γονείς, Παιδιά, Αγγόνια, Αδέρφια, Συγγενείς και Σύντροφοι στο σπίτι και στο χωριό είναι η ακατάλυτη αλυσίδα που διαιωνίζει μαζί με την Εκκλησία και το Σχολείο τα ιερά και όσια της Φυλής. Έτσι νοιώσαμε τις άγιες αυτές μέρες ευτυχισμένα παιδιά στη Νησίστα των Τζουμέρκων. Πολλές φορές ξαναγύρισα με το νου από τα

ξένα ύστερα από πολλά χρόνια και είδα ότι ζουν από τον καιρό εκείνο περισσότερο οι αναμνήσεις παρά τα πρόσωπα και τα πράγματα. Έτσι είναι η κάθε γενιά έχει τον ιδιόκτον κύκλο βιωμάτων που για την άλλη γενιά δεν είναι ο

ίδιος, αλλά πόσο μοιάζει στο περιεχόμενο! Γι' αυτό αρέσει ο Παπαδιαμάντης, ο Κρυσηνός, ο Χριστοβασίλης, κ.ά. Έγραψαν τη δική τους ζωή στο χωριό, η οποία είναι τόσο πολύ και δική μας.

ΤΟ ΣΑΡΑΝΤΑΗΜΕΡΟ

Σαν παιδιά προετοιμάζαμε τον εαυτόν μας για τις Χριστουγεννιάτικες χαρές αότου άρχιζε η Σαρακοστή του Σαρανταήμερου. Του Αγίου Φιλίππου το βράδυ αποκρέβαμε. Το τραπέζι ήταν πλούσιο με κρέας, τυρόπιτες και κρασί. Αλυσμόντες είναι οι τυρόπιτες του χωριού. Η μητέρα έβαζε όλη την τέχνη της να πλάσει καλά τα «πέτρα» (= φύλλα), να βάλει μπόλικο αυγά και καλό τυρί και βούτυρο για να πετύχει το «χαμούρι», αλλά και να προσέξει στο ψήσιμο να μην αρπάξει από πάνω η πίττα, να ψηθεί καλά και να γυρσθεί και ανάποδα για να γίνει «γυρισμένη». Αλλά όταν τα φαγητά ήταν πολλά και παχειά χορταίναμε με τα μάτια. Με δυσκολία τρώγαμε ένα ή δύο φελλά. Από την επομένη άρχιζε η νηστεία. Νηστεύαμε όλοι σαράντα μέρες, εκτός αν κανένας ήταν πολύ άρρωστος.

Γεγονός που περιμέναμε με αγωνία τα παιδάκια ήταν και οι μέρες που βράζαμε «προσπορία» (= πολυσπορία) την 21 Νοεμβρίου «της Προσπορίτσας» και του Αγίου Ανδρέα. Από το βράδυ η μητέρα έβαζε στη μεγάλη τέντζερη κυρίως καλαμπόκι κίτρινο ή άσπρο παρεμβάλλοντας και μερικές ρόκες ολόκληρες, αλλά και σιτάρι, ρεβύθια, φακές, φασόλια κ.λπ. Το πρωί όταν έβραζαν καλά τα έφτιαχνε με το στούμπο ανακατεύοντας και αρκετό τριμμένο καρότο, ζάχαρη και σταφίδες. Γίνονταν ένα πραγματικό γλύκισμα όχι μόνο τα σπόρια αλλά και το χυλωμένο ζουμί.

Τα νηστήσιμα φαγητά μας ήταν καμπρολάχανα «μαγειρεμένα» δηλαδή χτυπημένα με το στούμπο και αλευρωμένα όπου ρίχναμε και ξύδι, «ακέργια» με λάδι και ιδίως όταν

ήταν «καρδιές» άσπρα που εθεωρούνταν φαγητό πολυτελείας. Επίσης, όσπρια, κρεμμύδια ωμά ή ψημένα με λίγο λάδι, ελιές, πατάτες, αραπούλια, μπαζίνα (που γίνεται με αλεύρι από καλαμπόκι βρασμένο όσο να πήξει που το καίγαν με λάδι καμένο με φιλοκομμένο κρεμμύδι), η οποία ζεστή με το κρύο ήταν πολύ ευχάριστη.

Επίσης κουρκούτη ή μερμελόνια (γίνονται με αλεύρι καθαίο που βράζεται με νερό στο δοχείο σε τρόπο που να σχηματίζονται γρουμπούλια ανάμεσα στο χυλό) και κάποτε «ζεματούρα» (ψωμί καμένο με νερό που έβραζε στο δοχείο και το ζεματούσαν) με λάδι καμένο στο τηγάνι με φιλοκομμένο κρεμμύδι ή κάβγιες (είδος μακρουλών κρεμμυδιών που καίνε πολύ). Ενοείται ότι την Τετάρτη και την Παρασκευή ουδέποτε τρώγαμε λάδι. Να αρτυθεί κανείς χωρίς λόγο ήταν μεγάλη αμαρτία. Έκανε την εντύπωση ανθρώπου άθρησκου και λωβιασμένου. «Αυτός είναι Οβριός»

ή «Τούρκος» λέγαν. Για ξεγέλασμα μας έδινε η μητέρα ή η βάβω και κοκόσιες (καρύδια), λίγο πασμά (σύκα ξηρά ζυμωμένα σε στρογγυλά πλακάκια από πάνω και κάτω ψωμάκια), η λίγες πέτσες (ξηρά σύκα ανοικτά λιασμένα).

Έκτακτο γεγονός στον απομονωμένο μαχαλά μας ήταν και όταν θα γινόταν λειτουργία στα εκεί κοντά τρία παρεκκλήσια: του «Αϊ-Νικόλα», του «Αϊ-Γιώργη» και της Αγιά-Βαρβάρας». Αυτό θα γινόταν τρεις το πολύ φορές όλη τη Σαρακοστή και ο κόσμος το περίμενε για να λειτουργηθούν και να μεταλάβουν οι γέροι και τα μικρά παιδιά, αλλά και να γίνει το τάξιμο ευσεβών χριστιανών που θέλαν να κάμουν λειτουργία για την υγεία τους ή για κάποια μεγάλη α-

νάγκη τους. Αξέχαστες μου είναι αυτές οι νυχτερινές λειτουργίες. Έξω ήταν ξεροβόρι και παγωνιά, τα νερά κρουσταλλισμένα και το κρύο πολύ τσουχτερό. Απότομα χτυπούσε η καμπάνα ή το σήμαντρο και μια γλύκα απλώνονταν στην πλάση. Ξυπνούσαμε αμέσως παίρναμε τα κεριά που έπλασε η μητέρα ή η βάβω με τα χέρια της κοντά στη γωνιά της φωτιάς. Τα κεριά ήταν δύο λογίων: Μακριά για τα μανάλια και κουλούρες για ψυχοκέρια που τ' αγάβαμε στους τάφους και στα πιάτα με τα κόλλυβα, ή στο κάτω μέρος των μαναλιών προς τη βάση. Η γριά βάβω ήταν έτοιμη με τα καλά της και προχωρούσαμε μέσα στο σκοτάδι. Δρόμος κανονικός δεν υπήρχε: κόβαμε μέσα στα χωράφια και τα αυλάκια, σε ρέματα και τράφους, σε παλιούρια και τσιαπούρες, σε δέντρους και πλατάνια. Κάτω ήταν σωρό τα δέντροφύλλα και στα περάσματα ήταν στημένα δόκανα για κουνάβια και αλεπούδες. Κάμποσες φορές τα είχα σκανταλίζει άθελά μου διαβαίνοντας ενώ λίγο έλλειψε να πιασθεί το πόδι μου. Ακούγονταν ο βρόντος του λαγκαδιού και το μουρμούρισμα της βρύσης και ο ψυχρός βοριάς με το χιονόνερο κοκάλωνε τα δάκτυλα και τις μύτες.

Στα εκκλησάκια αυτά κάμουν λειτουργίες όχι Κυριακές ή γιορτές, αλλά εργάσιμες. Πηγαίνει ο παπάς με το παιδί του για ψάλλη και βοηθό, και ένας επίτροπος γείτονας. Από ξω στην αυλή προσφέρονται όλοι και ανάβουν φωτιά για ζεστασιά. Η κατόχρηνη βάβω ήταν όλο χαρά που θα ελειτουργούνταν και θα μεταλάβαινε, γιατί δεν μπορούσε να πάει με τα πόδια στην κεντρική Εκκλησία πάνω στο χωριό που ήταν πολύ μακριά!

Το εσωτερικό της Εκκλησίας ήταν σκοτεινό και κρύο. Ο ψάλλης και ο παπάς κρατούσαν από ένα κερί και διάβαζαν σε ψαλτήρια και ευαγγέλια καταλερωμένα από κε-

ροσταλάματα και ποντικοφαγώματα. Τα καντηλάκια αναμμένα έρριχναν μια θαμπή ατμόσφαιρα. Η κατανυκτική στιγμή σκόρπιζε μια ουράνια μυστικοπάθεια.

Οι πιστοί άναβαν τα κεριά, κάναν συνέχεια μετάνοιες, ε-

σταυροκοπούσαν και φιλούσαν τις εικόνες. Με μεγάλη ευλάβεια συμμετείχαν στη μυσταγωγία και αποκρίνονταν απ' τα βάθη της καρδιάς τους στα λόγια του παπά. Έβλεπε κανείς την άκρα ταπείνωση, τη βαθειά πίστη και την ακτινοβολία της ανακούφισης αυτών που δόθηκε η ευκαιρία να πραγματοποιήσουν το παλιό πολλές φορές τάξιμό τους.

Στο τέλος κοινωνούσαμε και παίρναμε αντίδομο. Όσοι είχαν ψάλσιμο, μοίραζαν στον κόσμο κόλλυβα και κομμάτια «λειτουργιά» (= πρόσφορο). Εμένα, επειδή αρρώστανα συχνά, με σταύρωνε ο παπάς και έκανε ευχές βγάζοντας πάνω μου τα ιερά άμφια. Μόλις άρχιζε να ξημερώνει, απόλαγε η Εκκλησία και απόδωστα πεζούλια ολόγυρα στη φωτιά τρώγαμε τα προσφερόμενα και ανταλλάζαμε λίγες κουβέντες και ευχές.

Τον καιρό αυτόν είναι η πιο μικρή μέρα και η πιο μεγάλη νύχτα. Όταν φεύγει ο Χαμένος (= Νοέμβριος) και μπαίνει ο Αντριάς (= Δεκέμβριος), αντρείνεται η μέρα «μπαιν' Αντριάς κι αντρείνεται η μέρα» λέγει η παροιμία. Της Αγίας Άννας (9 Δεκεμβρίου) «ανασαίνει η μέρα» και του Αγναντιού (Ιγνατίου 20 Δεκεμβρίου) η μέρα «αγναντεύει» και μεγαλώνει κατά ένα αλαφοπήδημα, ενώ είναι και αλαφογοιόρτη γιατί λένε «Τ' Αγναντιού, αγνάντευε και δούλευε». Το μέγαλωμα της μέρας το καταλαβαίνομε από τις κορυφογραμμές που βγαίνει ή βασιλεύει ο ήλιος. Ξέρουμε τι δρομολόγιο ακολουθεί όλο το χρόνο, ως και ποιο είναι το μέγιστο βόρειο (το Αφτί του Τζουμέρκου στην Ανατολή και η Γκορτσούλια στη Δύση) και το μέγιστο νότιο σημείο του (η Χελώνα στην Ανατολή και ο Γογόμπος (= Γοργόμυλος) στη Δύση).

Στο χωριό ήταν μεγάλος ο ζήλος μας και για το κυνήγη-

μα των πουλιών. Από τι 10 Δεκεμβρίου και πέρα τα μαζεύαμε και τα αλατίζαμε για του Χριστού. Με «τσόπνες» (= παγίδες) πιάναμε στο λόγγο: καλογιάννους, κυργιαρίνες, κοσσύφια, σιταρήρες λογγήσιες κ.λπ., στις λάκες ή πεζούλες όμως πιάναμε σιταρήρες καμπίσιες, καμιά φορά μπεκάτσες και αγριοπερίστερα: πάνω στα δέντρα πιάναμε μελισσόσυργους, τσίμπες (σπίλους), κοσσύφια, με βρόχια πιάναμε κοσσύφια μέσα στους κισσούς των δέντρων με ντουφεκία κυνηγούσαμε: φάσες, αγριοπερίστερα, κοσσύφια, κυργιαρίνες, μπεκάτσες, πέρδικες κ.ά. Οι μεγάλοι στήναν δόκανα για να πιάσουν αγριογούρουνα και συχνά βγαίνουν και παγανά πιάνοντας τα περάσματα και τα καρτέρια.

Κάθε χρόνο τα περισσότερα σπίτια φροντίζουν να θρέψουν γουρούνι για να το σφάξουν του Χριστού. Για πρώτο το αγοράζουν τα Χριστούγεννα ή λίγο αργότερα μέσα στο Γενάρη. Το «τσιοκανίζουν» (= μουνουχίζουν) όταν είναι μικρό, όχι πολύ μεγάλο, και το ταΐζουν γάλα, ψωμί, αλεύρι φτιασμένο κουρκούτη όχι ζυμαρί, πλύματα από ζύμωμα, τυρόγαλο από πρέντζα κ.ά. Το μεγαλύνουν το αγοράζουν την άνοιξη ή το καλοκαίρι. Όταν το γουρούνι μεγαλώσει, τρώει βελάνια από αριές και πουρνάρια και δέντρους, θέλει πολλή θροφή και για να το ποθήσουν του δίνουν, εκτός από τα παραπάνω, κολοκύθια, τριφύλλι, καλαμπόκι σάπιο, κιδώνια, αχλάδια, ντομάτες, κοσκινίσματα, πλύματα ζυμώματος, ρόκες (= καλαμπόκι αζεσπερίστο) κ.λπ. Το προσέχουν από ήλιο και κρύο. Απ' τη ζέστη μπορεί να σκάσει.

Ένα μήνα πριν το σφάξουν το κλείνουν στο κουμάσι για να παχύνει και να μην τρώει ακάθαρτα πράγματα. Εκεί τις 20 τελευταίες μέρες το ταΐζουν με προζύμι σαν αυτό που ζυμώνουν ψωμί, καλαμπόκι κ.ά. Δεν του δίνουν πλύματα κ.ό. για να μην αδυνατίσει.

Δύο ή τρεις μέρες πριν του Χριστού το σφάζουν ή το ντουφεκάνε, το σχίζουν και βγάζουν τα μεσαρικά και το βασιλικό ξύγκι, το αφήνουν κρεμασμένο να κρυσταλλώσει και την παραμονή το γδέρνουν. Τα άντερα τα φουσκώνουν και τα κρεμάνε. Σ' αυτά βάζουν

Συνέχεια στη σελίδα 4

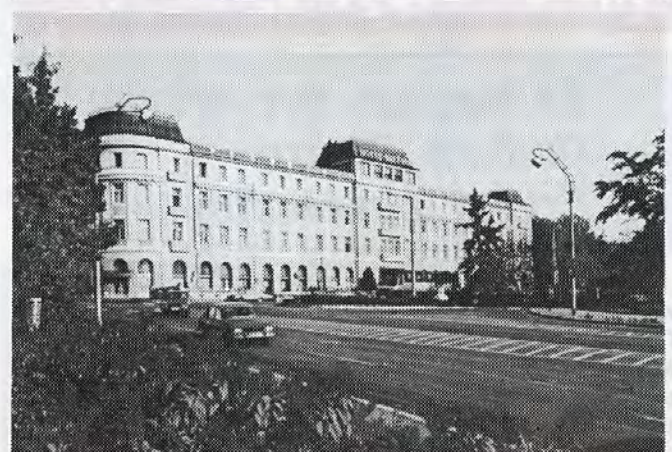

Προειδοποίηση προς κάθε αρμόδιο: ΟΧΙ ΛΥΜΑΤΑ στον ΑΡΑΧΘΟ

Τα τρία ποτάμια (Αραχθός - Λούρος - Αχελώος)

Τα τρία ποτάμια: Αραχθός, Λούρος ή Βουβός και Αχελώος ή Άσπρος, ήταν αδέρφια και αποφάσισαν να ξεκινήσουν μαζί από τις πηγές τους και να πάνε αντάμα στη μάνα τους, τη θάλασσα. Ενώ λοιπόν τα τρία κοιμώνταν μαζί στις πηγές, ξύπνησαν τα δύο: Βουβός και Ά-

σπρος, και ξεκίνησαν κρυφά να πάνε στη θάλασσα χωρίς να σηκώσουν και τον Αραχθο. Αυτός, μόλις ξύπνησε αργά και είδε ότι τον γέλασαν τα αδέρφια του, θύμωσε πολύ και έτσι οργισμένος έσκισε τα βουνά και τους κάμπους με μεγάλη βιασύνη και κατάφερε να φτάσει γρηγορότερα στη θάλασσα. Γι' αυτό και η κοίτη του είναι απότομη και άγρια.

Από τον Κώστα Πουρνάρα που βρίσκεται στην Ρουμανία λάβαμε την πιο πάνω φωτογραφία με ευχές για τον καινούργιο χρόνο* και ότι ο ΑΡΑΧΘΟΣ εκεί στα ξένα του φέρνει την πατρίδα.

Εκδρομή στην Κωνσταντινούπολη το ΠΑΣΧΑ

Ο Σύλλογός μας διοργανώνει εκδρομή, με το πρακτορείο του Κώστα Αναγνωστάκη, το ΠΑΣΧΑ στην Κωνσταντινούπολη.

Πληροφορίες:

Βίκυ Καραγιάννη - Αράπη τηλ. 9927037

Κώστας Καμπρής τηλ. 6420051.

Κοινωνικά

Την Κυριακή 9 Σεπτεμβρίου και ώρα 9.00 μ.μ. στον Ιερό Ναό Αγίου Νικολάου Ρηγίλης (εντός του πάρκου) παντρεύτηκε η Ιφιγένεια Αράπη - Στεφάνου τον εκλεκτό της καρδιάς

της Δημήτρης Τζώρτζη. Στην τελετή παραβρέθηκαν πολλοί πατριώτες και φίλοι. Μετά την τελετή ακολούθησε δεξίωση στον ίδιο χώρο.

Το Σάββατο 28 Ιουλίου και ώρα 6.00 μ.μ. παντρεύτηκε στον Ιερό Ναό Αγίας Τριάδας στο Δίστρατο ο Δημήτρης Β. Προνοίος (από την Φτέρη) την εκλεκτή της καρδιάς του

Ο Σύλλογος τους εύχεται να ζήσουν.

Αρραβώνες

Η κόρη του πατριώτη μας Ηλία Μάνου, Νανά έδωσε υπόσχεση γάμου με τον Χρήστο Κουμαραδέλη.

Θάνατοι

— Πέθανε στις 26 Νοέμβρη στο χωριό ο Δημήτρης

Ευαγ. Αντωνίου ετών 78. Η κηδεία του έγινε στο χωριό.

— Πέθανε στις 4 Ιανουαρίου ο Τάσος Τσουκνίδας, σύζυγος της Ανδριάνας Λ. Καλιακάτσου. Η κηδεία του έγινε στο νεκροταφείο Ζωγράφου.

Στις 23 Νοεμβρίου 1990 απεβίωσε εις νοσοκομείον των Αθηνών η Πηνελόπη

Ο ΑΡΑΧΘΟΣ

Εφημερίδα του Πολιτιστικού Συλλόγου Κεντρικιστών Άρτας

Εκδότης:

Καμπής Κώστας
Βαρδάκη 54, Αθήνα
Τηλ.: 64.20.051

Συντακτική Επιτροπή:

Φάνης Γιώτης
Βίκη Καραγιάννη - Αράπη
Κώστας Γεωργίου

«...Μάννα...»

23 Νοεμβρίου 1990. Ώρα 11.50

Ξημέρωσε η αυγή δροσάτη - ζωηρή - εύθυμη. Τα σκοτάδια της χθεσινής νύχτας αργοπεθαίνουν, μια καινούργια μέρα ανατέλλει ολοφώτεινη... Ορμητικός και πολυθόρυβος ο θάνατος ορμά μέσα στην κλειστή καμαρούλα του νοσοκομείου, ήμουν εκεί και μου τράβηξε την προσοχή. Όμως για λίγο, και πασχίζω να συνεχίσω την κουβέντα που αρχίνασα χτες βράδυ με την καρδιά μου... Απόψε δεν κοιμήθηκα... Προσπάθησα να σπάθω αδύνα-

τον... Ούτε να γράψω δεν μπόρεσα... Μονάχα ονειρεύτηκα, θυμήθηκα και έκλαψα... Έκλαψα σαν παιδί... Γιατί θυμήθηκα την Μάννα μου... Την πεθαμένη μαννούλα μου αναπόλησα απόψε, κοκκίνισαν τα μάτια μου απ' τα δάκρυα. Πονά η καρδιά μου... δεν έχω τη δύναμη να γράψω τίποτε γι' αυτήν... Όμως μπροστά μου έχω ανοικτό το ημερολόγιό μου και τη φωτογραφία της ζητά να συνεχίσω... Πρέπει... Καθίκον μου είναι... Και υπακούω... Γιατί το μυαλό μου πετά στο καμαράκι του νοσοκομείου. Εκεί κοντά έχει σταματήσει η σκέψη μου... Εκεί έχω θάψει ένα κομμάτι απ' την καρδιά μου... Στη σκέψη μου έρχεται η κατάλληλη στιγμή να στολίσω το σαλονάκι της φαντασίας μου... Σαν έρχονται στον μου ετούτοι οι στίχοι: — Μάννα!! κλάζει το παιδάκι... Μάννα! ο νηός και Μάννα! ο γέρος... Μάννα! ακούς σε κάθε μέρα... Α! Τι όνομο γλυκό.

«Τη χαρά σου και τη λύπη... με τη μάννα τη μοιράζεις... Ποθητά την αγκαλιάζεις... Δεν της κρύβεις μυστικό...».

Ω!! η μάννα!! Δεν υπάρχει άλλη πιο γλυκειά λέξη απ' αυτήν!! Θυμίζει στον καθένα ότι, ό,τι έχει σ' αυτήν το χρωστά... σ' αυτήν που τον γέννησε, που τον γαλούχισε που τον ανάθρεψε με χίλιες σπερήσεις, που σάθηκε πάντα κοντά του, γλυκός άγγελος παρηγοριάς. Πρόθυμη και τη ζωή της ακόμα να θυσιάσει για την ευτυχία του...

Αφανής ετούτη η ηρωίδα αποτελεί την κεντρική ιδέα της ζωής. Πόσο αξίζει η μαννούλα ρωτίστε κι ένα ορφανό. Ρωτίστε εμάς όλους που τη χάσαμε... Ρωτίστε να σας πούμε πόσο αδειανή είναι η ζωή μας σι μεγάλες ώρες του πόνου

μας και πόσες φορές κάθε μέρα ανασπνάζουμε γι' αυτήν... Της ανήκει κάθε στιγμή, το χτες, το σήμερα, το αύριο, η Αιώνιότης. Λουλουδιασμένη κι ευλαβική ετούτη την ώρα η σπλή μου θα σταθεί κοντά της με σεβασμό για να της προσφέρει τη φτηνή ανθοδέσμη της ευγνωμοσύνης της... για να της προσφέρει την αγάπη της όλη, το θαυμασμό και την πίστη της... Τρεμουλιάζει η σκέψη μου και χτυπά παράξενα η καρδιά μου καθώς επιχειρώ να παραθέσω την ιστορία της μάννας μου. Δεν ήταν γόνος λα-

μπής οικογενείας, δεν είχε βιός και πλούτη, δεν έπαιξε κανένα σημαντικό ρόλο στη ζωή του τόπου μας... Μα αν την αποθανάτιζω και την φέρνω στην σπλήν ετούτη, το κάνω γιατί ήταν μια μάννα... μια μάννα στοργική - υπομονετική, καλή, γιομάτη πίστη στο Θεό και αγάπη για τους συνανθρώπους της. Έφυγε στα 76 χρόνια της. Η γερονιά μου σιωπηλή και σκοτεινή τώρα, στο σπιτί της κυράς Πηνελόπης βασιλεύει τώρα η γαλήνη... Θαρρείς κι έχουν όλα μαρμαρώσει. Μονάχα οι σκύλοι γαυγίζουν κάπου-κάπου, και ο πετεινός στο διπλανό κοιτάει σαλπίζει το τελευταίο Εωθινό. Έκλεισε ένα σπιτί ακόμα. Στις 24 Νοεμβρίου 1990 πήγαινε προς το σούρουπο. Ξεψυχούσε η μέρα στην γκριζα απεραιτοσύνη του δειλινού. Ο ήλιος έγερνε στη δύση του, και η φύση όλη έμοιαζε σαν να προσεύχεται τριγύρω...

Αιώνια σου η μνήμη σεβαστή μας και αξέχαστη μαννούλα ας είναι ελαφρύ το χώμα του χωριού σου που σε σκεπάζει. Εμείς, τα παιδιά σου, θα ερχόμαστε να σου ανάβουμε το καντηλάκι σου, όπως και εσύ έκανες για όλους τους χαμένους συγγενείς σου. Η καλωσύνη σου και η μορφή σου θα μας μείνει ζωγραφισμένη στην καρδιά μας.

Και εσείς που έχετε κοντά σας τη μαννούλα σας μην λησμονείτε ποτέ τι της χρωστάτε. Μην την πικραίνετε ποτέ. Θα μετανοιώσετε πικρά... Εκείνη συγχωρεί και θυσιάζεται, όμως η αχαριστία σας θα σας ακολουθήσει σ' ολόκληρη τη ζωή σας... Τιμάτε τη μάννα σας... Σεβαστείτε την... Αγαπήστε την με όλην σας την καρδιά, με όλη την ψυχή σας και την διανοιά σας. Είναι το μόνο πρόσωπο που σας αγαπά αληθινά.

Τάκης Ζαχαρίας

ΟΠΩΣ ΤΑ ΕΙΔΑΜΕ

Κρύα τα Χριστούγεννα φέτος στο χωριό από κάθε άποψη.

Τα γύρω βουνά χιονισμένα, ο ουρανός έτοιμος να χιονίσει και ένα παγωμένο αεράκι σου βελόνιαζε το πρόσωπο εκεί στους Ναζαίους. Λίγος και ο κόσμος που αποφάσισε να κάνει Χριστούγεννα στο χωριό. Πάντως όσοι τόλμησαν δεν νομίζω ότι έχασαν. Όλα έχουν την αξία τους ακόμα... και αυτό το παγωμένο καθαρό αεράκι αρκεί να το αντέχεις...

Για τους δρόμους του χωριού τι να πούμε; Γράφαμε και στην προηγούμενη εφημερίδα κάποιες προτάσεις και... κάπου γίνεται βαρετό να γράφεις τα ίδια πράγματα. Βέβαια φέτος έπεσαν και πολλές βροχές και χειροτέρεψαν την κατάσταση. Πάντως αυτό που έχει σημασία είναι ότι πρέπει να γίνεται μια σωστή συντήρηση προληπτικά και όχι όταν ο δρόμος έχει γίνει ήδη βάλτος στην κυριολεξία. Ο δρόμος στο Βαθύκαμπο που περνάει μέσα στον κάμπο, έχει ξεχάσει τι θα πει συντήρηση και σε πολλά σημεία γίνεται βάλτος ακόμα και το καλοκαίρι με τα ποτίσματα. Επίσης έχει αρκετά «σαμάρια» στο κέντρο με αποτέλεσμα πολλά αυτοκίνητα να «βρίσκουν» αποκάτω.

Ένα στρώσιμο έστω με το φορτωτή και λίγο αμοχάλικο θα βελτιώνει την κατάσταση. Δεν νομίζω ότι είναι τόσο μεγάλη η δαπάνη, δραστηριότητα χρειάζεται.

Και οι βρύσες έχουν υπομονή και μάλιστα απεριόριστη. Ο λόγος για τη μοναδική βρύση στο Βαθύκαμπο στην τοποθεσία «Γκόζιακα». Χρόνια και χρόνια εξυπηρετεί χειμώνα - καλοκαίρι πολλές οικογένειες. Ήταν και είναι το μοναδικό «υδραγωγείο» της περιοχής. Χωρίς δεξαμενές, χωρίς σωλήνες και πέτρινες κάνουλες η μοναδική κάνουλα είναι ένα φύλλο από καρυδιά το καλοκαίρι για να τρέχει το λίγο νερό στη στάμνα. Σχόλια δεν χρειάζονται, είναι κάποια πράγματα που μιλάνε μόνα τους...

Αν βρεθείτε στην Άρτα και το αυτοκίνητό σας καιεί απλή βενζίνη φροντίστε να βάλετε βενζίνη χωρίς. Πολλά, βενζιναδίκια έχουν καταρτίσει την απλή και βάλανε αμόλυβδη.

Και επειδή είπαμε για βενζίνη....

Πάει κάποιος με το αυτοκίνητο στο βενζιναδικο και ζητάει ένα χιλιάριο βενζίνη.

Και ο βενζινάς: — «Θα καθαρίσετε εδώ το λεκέ ή να σας την τυλίξω σε μπουκαλάκι».

Γ.Ψ.

Εκδήλωση της φασουλάδας την Κυριακή 24 Μαρτίου στην Πάρνηθα

Η ωραία εκδήλωση της φασουλάδας θα γίνει στις 24 Μαρτίου στην Πάρνηθα.

Δωρεάν Διαφήμιση

Σας ενδιαφέρει να διαφημιστείτε δωρεάν στους συγχωριανούς και φίλους του «ΑΡΑΧΘΟΥ»;

Προφανώς ναι.

Κάθε πατριώτης που θα προσφέρει κάποιο δώρο για τον ετήσιο χορό του Συλλόγου θα έχει δωρεάν διαφήμιση:

- Στην κατάσταση δώρων του Συλλόγου.
- Στην εφημερίδα «Ο ΑΡΑΧΘΟΣ» με διαφήμιση της αρεσκείας του.

ΛΟΓΙΣΤΙΚΟ-ΦΟΡΟΤΕΧΝΙΚΟ ΓΡΑΦΕΙΟ
ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΛΙΑΚΑΤΣΟΣ
ΑΠΟΦΟΙΤΟΣ ΑΣΟΕΕ-ΕΛΚΕΠΑ
ΑΡΑΔΟΥ 38 ΑΝΩ ΙΛΙΣΙΑ
ΤΗΛ.: 7751523-8650735

Συνέχεια από τη σελίδα 2

τα σκυώτια, καρδιές, χόρτα άγρια και του κήπου, σκόρδα, κρεμμύδια. Από το κεφάλι βγάζουν το ξύγκι. Τη σουρλα ή την πετάνε ή την καθαρίζουν και την τρώνε, κυρίως τα μικρά παιδιά για να μην κατοριώνονται και το υπόλοιπο κεφάλι το βράζουν. Τη γλώσσα την τρώνε. Το άλλο σώμα το χαρακώνουν και βγάζουν το ξύγκι λωρίδες- λωρίδες και το κρέας με το ξύγκι που απομένει ή το λειώνουν ή το παστρουμάζουν ή αφήνουν και το μαγείρεμα, αλλά και για τσιγαρίδες και σουφλιμά. Ο καθένας καμαρώνει για το γουρούνι που έθρεψε. «Εγώ το έφκιασα 60 οκάδες» λέγει ένας. «Εγώ το έκανα 100 οκάδες» λέγει άλλος.

Όλα τα σπίτια των χωριών εκείνων των Τζουμέρκων τις μέρες των Χριστουγέννων συνηθίζουν να φτιάχνουν τσιγαρίδες: «πυρομάδες» δηλαδή φέτες από ψωμί ξεροψημένες στη φωτιά, ζεστές και τσιγαρίδες με λεμόνι και αυγά τηγανιστά εκεί είναι νοστιμώτατο φαγητό.

Όλο το σφαχτό ο νοικοκύρης το διαθέτει: για τους δικούς του που δεν έχουν, για κανένα γείτονα και για δικό του. Κάμνουν παστρουμά, μαγειρεύουν κάμποσες μέρες, φιάνουν τσιγαρίδες και σουφλιμά για το σπίτι τους και για τους μουσαφίρηδες, λειώνουν και αρκετό κρέας με λίπος και το βάζουν σε δοχεία. Αυτό το λειωμένο λίπος με τις τσιγαρίδες μέσα το ζεσταίνουν αργότερα επί ένα και δύο μήνες και τρώνε. Φιάνουν επίσης λουκάνικα και πηχτή, και αν περισσέψει πουλούν για να πάρουν καμιά δεκάρα. Οι άρρωστοι ξενιτεμένοι ζητούν καμιά φορά για ξαρρωστικό κάτι από τα μικρά τους χρόνια ή φαγητό της μάνας τους. Ένα τέτοιο είναι και η πυρομάδα και οι τσιγαρίδες ή ο σουφλιμάς. Κατά τη μεγάλη πείνα του χειμώνα του 1941-1942 ο νους μας γύριζε συχνά σε κάτι τέτοιες ευτυχισμένες ώρες της παιδικής ζωής στο χωριό.

Το Δωδεκαήμερο

Την Παραμονή του Χριστού, εκτός από την ετοιμασία του γουρουνιού, γίνονται και πολλές άλλες δουλειές: Ετοιμάζουν το σπίτι, τα γαλάρια (= μαντριά), τις αυλές, τα καλύβια και τους τσάρκους, γιατί αρχίζουν να γεννιούνται τα κατσίκια και τα αρνάκια. Κουβαλάνε ξύλα για τη φωτιά και κλαρί για τα ζώα, μήπως κλείσει κανένα βαρύ χιόνι και δεν μπορούν να ξεμυτίσουν έξω.

Οι νοικοκυρές ζυμώνουν ανεβατό ψωμί για τρεις μέρες. Ζυμώνουν επίσης το Χριστόψωμο από καθαρίο αλεύρι. Πάνω στο Χριστόψωμο και σ' όλα τα ψωμιά που κάνουν στο διάστημα του Δωδεκαήμερου μέχρι τα Φώτα φτιάχνουν με το φλυτζάνι και την ουρά του τενεκεδένιου μπρικιού κατσικάκια, κατσίκες ή γίδες και κάποτε και αγελάδες με το ποτήρι. Την Παραμονή δεν τρώνε ποτέ ψωμί με τέτοια κατσικάκια.

Εκτός από το γουρούνι πολ-

λοί σφάζουν σπανιότερα κανένα σφαχτό και οι νοικοκυρές του ετοιμάζουν τα μεσαρικά για να κάμουν πατσιά ή ψητό στο ταψί κατ' απ' τη γάστρα που γίνεται γευστικώτατο.

Αν γέννησαν ζωντανά, τότε μάζεψαν και «κολιάστρα», νόστιμο παχύ κιτρινωπό γάλα του ζώου που γέννησε.

Τα ρούχα τα έχουν πλύνει και θα ξαναπλύνουν μετά τα

Φώτα, γιατί πρωτότερα γυρίζουν τα παγανά και δεν κάνουν. Επίσης, σ' όλο αυτό το διάστημα δεν λούζονται για να μην τους πειράζουν τα παγανά.

Την Παραμονή το βράδυ, όταν κλείσουν τα πράματα (= ζωντανά) και μαζεψτούν όλοι γύρω στη γωνιά, θα κάμουν μian ωραία τελετή: το πάντρεμα της φωτιάς. Θα φέρουν κλώνους και κέδρο, πουρνάρι και φελίκι και ένα χοντρό διχαλωτό χερόξυλο από πουρνάρι και θα τα βάλουν στη φωτιά. Πρέπει να είναι όλα πράσινα με πολλά φύλλα για να πρατσανίσουν στη φωτιά και να βγει η μυρωδιά. Σε κάθε κλώνάρι που ρίχνουν στη φωτιά λέει ο καθένας ευχές: «νύφες, γαμπρούς, αρνιά, κατσίκια, μόσκια, γομάρια!...» Τα χλωρά ξύλα είναι τρία και το ένα το διχαλωτό, πρέπει να βαστάζει τρεις μέρες, ενώ τα άλλα δύο ως το πρωί. Από του Χριστού ως τα Φώτα όποιος πηγαίνει επίσκεψη σε άλλο σπίτι θα έχει μαζί του και ένα κλωνάρι κέδρο, πουρνάρι, φελίκι, ρεϊκή ή άλλο πράσινο και, πριν καλημερίσει, πάει και το ρίχνει στη φωτιά φωνάζοντας: «νύφες, γαμπρούς, αρνιά, κατσίκια!...» και ύστερα θα χαιρετίσει και θα κουβεντιάσει. Το βράδυ που γίνεται το πάντρεμα της φωτιάς το πράσινο λαμπαδιάζει και πρατσανάει, ο κέδρος σκορπάει μυρωδιά λιβανωτού, ανεβαίνει καπνός και λάμπει όλο το τζάκι.

Η βραδύα αυτή είναι μυστηριακή. Γεννιέται ο Θεάνθρωπος στη σπηλιά της Βηθλεέμ ανάμεσα στα άκακα βόδια στο παχνί τους και όλα τα χριστιανικά σπίτια το γιορτάζουν. Οι αγροτικοί μάλιστα και κτηνοτροφικοί πληθυσμοί το νοιώθουν πιο κοντά.

Από το βράδυ της Παραμονής βγαίνουν από τα βάθη της γης τα καρκαντζούλια ή παγανά. Είναι πονηρά πνεύματα που βγήκαν παγανά για να πιάσουν το Χριστό και γι' αυτό τα λένε παγανά. Τριγυρίζουν στους μύλους, στα χτήρια, στους μπουχαρήδες για να κάμουν κακό και να μαγαρίσουν φαγητά και ανθρώπους. Βαστούν μέχρι τα Φώτα. Όταν πέσει ο Σταυρός στο νερό, ξεθρουίζονται και πάνε πάλι στα ένταφα της γης τη στιγμή που λαλάει ο μαύρος κόκορας. Όσο είναι τα παγανά δεν λούζονται, δεν γνέθουν, δεν πλένουν εννέα μέρες, μάλιστα τις πρώτες τρεις μέρες δεν δουλεύουν καθόλου. Όλοι βάζουν λίγο α-

λάτι, λιβάνι και σκρούμπο στην τσέπη τους. Έξω δεν κάνει να περπατήσουν οι άνθρωποι τη νύχτα μόνοι τους. Το βράδυ δεν κάνει να ξενυχτάνε μόνοι τους ή να δουλεύουν τη νύχτα. Για να τα διώχνουν καίνε τσόλια και πετσιά για να φτιάσουν σκρούμπο. Οι τρίχες και τα πετσιά άμα καούν μυρίζουν άσχημα και τα παγανά φοβούνται αυτή τη μυρωδιά. Τα παιδιά προπαντός πρέπει να φυλάγονται, γι' αυτό πρέπει να έχουν επάνω τους γκόλφι με καπνιά, μπαρούτι, λιβάνι, αλάτι, σκρούμπο, μπουσιλιά και σταυρό.

Ανήμερα τα Χριστούγεννα, πριν ξημερώσει, γίνεται το καλημέρισμα της βρύσης. Πρέπει να είναι βρύση που δεν στίσει το καλοκαίρι. Για να κλέψει το νερό συνήθως πηγαίνει κορίτσι ανύπαντρο ή αγόρι ανύπαντρο ή και νοικοκυρά. Προτιμάται το μεγαλύτερο κορίτσι. Αυτός που θα πάει δεν θα μιλήσει σε κανέναν στο δρόμο ή στη βρύση. Πρέπει, ει δυνατόν, να είναι ο πρώτος που πήγε και γι' αυτό πηγαίνουν πολύ νύχτα. Στη βρύση κοντά στο πεζούλι ή στο κανονόλι θα αφήσει λίγο ψωμί απ' το Χριστόψωμο, σιτάρι απ' το ύψωμα, κρέας από το γουρούνι, ένα κεφάλι από πουλί, γλυκό κ.ά. Αυτά είναι δείγμα ότι προηγήθηκε άλλος που έκλεψε το νερό. Αφού ακουμπήσει κάτω αυτά τα πράγματα λέγει στη βρύση: «Καλή μέρα και χρόνια πολλά!». Ύστερα γεμίζει ένα μικρό δοχείο ίσα ίσα για να κλέψει νερό και ξαναγυρίζει στο σπίτι αφήνει το «άκριτο» νερό, παίρνει κλαρί χλωρό και ρίχνει στη φωτιά, καλημερίζει όλους τους ανθρώπους του σπιτιού, τους φιλεί και εύχεται «χρόνια πολλά!». Πολύς φορές πηγαίνει και σε γειτονικά σπίτια και τους πηγαίνει άκριτο νερό, αν δεν πήραν και ρίχνει κλαρί στη φωτιά τους και τους λέγει ευχές και παίρνει απ' αυτούς ανταμοιβή σε χρήματα.

Το πρωί θα πάει στην Εκκλησία με ύψωμα (σιτάρι βρασμένο με ζαχαρωτά, σταφίδες, καρύδια και «λειτουργικά») τυλιγμένο σε καθαρό άσπρο μαντήλι μέσα σε καινούργιο καθαρό τρουβά.

Γυρίζοντας από την Εκκλησία ο καθένας θα πάρει κλωνάρι κέδρο, ρεϊκής, πουρνάρι ή φελικίου πράσινο και προτού καλημερίσει στο σπίτι ρίχνει το πράσινο στη φωτιά και λέγει ευχές: «νύφες, γαμπρούς, αρνιά, κατσίκια!» και ύστερα χαιρετάει και φιλεί τους ανθρώπους του σπιτιού λέγοντας ευχές.

Του Χριστού, την Πρωτοχρονιά και τα Φώτα τα σπίτια ανταλλάσσουν επισκέψεις. Εκεί ρίχνουν στη φωτιά πράσινο κλώνο, όπως είπαμε, και λένε ευχές και ύστερα χαιρετούνται, ευχίζονται και κάθονται να κουβεντιάσουν και φιλεθούν με τηγανίτες, ξηρά σόκα και καρύδια, ρακή και κυρίως τσιγαρίδες από γουρούνι.

Τα χλωρά κλαδιά που ρίχνουν στη φωτιά και ιδίως ο κέδρος με κάνουν να σχετίζω το έθιμο αυτό με το ξενικό

Χριστουγεννιάτικο Δένδρο: ποιος εμποδίζει να θεωρησουμε τούτο μια παραλλαγή ελληνική αυτού που γίνεται στη Δύση;

Ύστερα από την επιστροφή από την Εκκλησία σε λίγο θα κολατσίσουν. Είναι πασχαλιά σήμερα, νήστεψαν σαράντα μέρες συνέχεια, σκεφθήτε πως περιμένουν την ώρα τούτη! Θα φάνε γάλα κολιάστρα, αυ-

γά τηγανιστά, τσιγαρίδες με λεμόνι ή και σουφλιμά, κρέας ψητό στο ταψί κάτω στη μπουγάνα, πουλιά ψητά. Η μάνα λέει στα παιδιά: «Σήμερα, παιδιά, τρώνε! Τελείωσε η νηστεία. Τώρα το τυρί και το γάλα δεν είναι γκιώνης!»

Τις τρεις μέρες των Χριστουγέννων θα τρώνε συνέχεια φαγητά τρεις και τέσσερες φορές την ημέρα. Η νηστεία που προηγήθηκε τους κάνει να νοιώθουν σαν πραγματική πασχαλιά τις χρονιάρες αυτές μέρες.

Τις μέρες του Χριστού βγαίνει καμιά φορά όλο το χωριό παγανά για να κυνηγήσει αγριογούρουνα στα δάση.

Άλλη μέρα αξιοσημείωτη είναι η παραμονή της Πρωτοχρονιάς. Το βράδυ της 31ης Δεκεμβρίου που φεύγει ο χρόνος φτιάχνει η μητέρα «μπουκουβάλα» στο τηγάνι. Κάνουν ζεστό ψωμί, όχι ανεβατό, αλλά αλλειψό, κουλούρα. Καίνε πρώτα το βούτυρο ή κυρίως το λάδι και τρίβουν μέσα στο ζεστό ψωμί και ανακατεύουν και ένα νόμισμα ή σπειρί καλαμπόκι. Ύστερα βγάζουν από το τηγάνι με την ξύλινη κουτάλα και βάζουν στο πιάτο του καθενός με τη σειρά το μερίδιό τους, σ' όσους είναι στο σπίτι, σπανίως στους ξενιτεμένους.

Βάζουν και στο αφηρημένο σπίτι.

Όποιος βρει το νόμισμα ή το σπειρί στο μερίδιό του, αυτός έχει την τύχη, είναι ο τυχερός του σπιτιού. Το πρόσωπο που έχει την τύχη σε ένα σπίτι παίζει μεγάλο ρόλο για την ευτυχία και προκοπή της οικογένειας: φέρνει υγεία, χαρά και πλούτη στο σπίτι. Όταν λείπει, επακολουθεί δυστυχία και κατήφορος. Τότε λένε «Εκύλησε η λαγήνα, να ιδούμε που θα σταματήσει!» Και ακούει κανείς οικογένειες να λένε: «Εγώ έχω τυχερό το μικρό παιδί. Αφ' ότου γεννήθηκε πάνω όλο στο καλύτερο». Άλλος λέγει για κορίτσι, άλλος για ψυχοκόρη κ.λπ.

Με τη διανομή και το φάγωμα της μπουκουβάλας και την εύρεση του τυχερού λέγονται και πολλές ευχές για τον Καινούργιο Χρόνο. Μπουκουβάλα φτιάχνουν και ανήμερα την Πρωτοχρονιά, αλλά χωρίς νόμισμα για τυχερόν.

Αξιόλογη μέρα είναι και η παραμονή των Φώτων, το βράδυ της 5 Ιανουαρίου. Την ημέρα πέρασε ο παπάς με το «Εν Ιορδάνη...» και άγιασε το σπίτι, τις αυλές, τα μαντριά, τα καλύβια και τα χωράφια. Νηστήσαμε και το βράδυ περιμένουμε να ανοίξουν τα ουράνια τα μεσάνυχτα

μία στιγμή. Όποιος είναι καθάρος μπορεί να ιδή τους αγέλους και τον ουρανό και ό,τι ζητήσει γίνεται. Τα ουράνια ανοίγουν και άλλες μέρες εκτάκτως και αν τύχει και ζητήσει κανένας καθάρος με μεγάλη πίστι κάτι καλό για τον εαυτό του ή κάποιο δικαίο κακό για άλλους, γίνεται. Γι' αυτό δεν πρέπει να καταριέται κανείς, γιατί, αν τύχουν τα ουράνια ανοιχτά, πίνει η κατάρτα. «Με καταράστηκε κι έτυχε η ανάντελη ώρα και έπιασε η κατάρτα» λέγει όποιος του έστρεψε η κατάρτα.

Επίσης τα μεσάνυχτα ξημερώνοντας τα Φώτα γίνεται το νερό κρασί, όταν ανοίγουν τα ουράνια, και πέφτει ο Σταυρός στο νερό και αυτό βαστάει λίγα δευτερόλεπτα, όσο να μπει τρεις φορές στην κολυμβήθρα και να βγει ο Χριστός. Όταν φυλάξει κανένας και είναι καθάρος, μπορεί να το πετύχει. Ο Θεός μου ο Γρηγόρης Ντούλα Παπαγιώργος, το είχε βρει, έλεγε η βάβω μου.

Καλότυχος, όποιος το πετύχει! Πόσες φορές παιδάκια φυλάξαμε έχοντας τη λίτρα με το νερό διαρκώς στο στόμα, αλλά δεν το πετύχαμε. Μόλις λαλούσε ο κόκορας, σταματούσαμε να φυλάμε γιατί πέρασαν τα μεσάνυχτα. Φαίνεται ήμασταν αμαρτωλοί. Απ' τους παλιούς μολογούσαν ότι το βρήκαν πολλοί. Ίσως τότε να ήταν πιο ενάρετοι οι άνθρωποι, ενώ τώρα χάλασε η πλάση και ο κόσμος είναι πολύ αμαρτωλός. Έτσι το δικαιολογούσαμε. Σ' άλλα μέρη (π.χ. Κάρπαθο) πιστεύουν ότι την άγια αυτή στιγμή η θάλασσα γίνεται πέρα για πέρα γλυκειά και πολλοί φυλάνε βάζοντας με το πλόχειρο διαρκώς νερό θαλασσινό στο στόμα, όσο να περάσουν τα μεσάνυχτα.

Τα Φώτα αγιάζουν όλα τα νερά, γιατί πέφτει ο Σταυρός στο νερό. Παίρνομε αγίασμα από τον παπά κοντά σε βρύσες, όπου γίνεται αυτή την

ημέρα ο Μεγάλος Αγιασμός. Στα παλιά χρόνια επί τουρκοκρατίας, πριν χτίσουν τη σημερινή εκκλησία της Αγίας Παρασκευής, εκεί κοντά της ήταν ένα παρεκκλησάκι όπου φυλάγονταν η Εικόνα της Αγίας Παρασκευής του βουλιασμένου Χάβου, που είχε βρεθεί σε ένα γέρικο πουρνάρι εκεί γύρω. Τον Αγιασμό των Φώτων τον κάναν τότε πάνω στον νερό της Συκιάς. Στο χωριό ζούσε ένας ευσεβής Χριστιανός που τον έλεγαν Σίμο. Αυτόν κατά την ώρα του Αγιασμού τον έπαιρνε η Εικόνα και ανέβαιναν μαζί ψηλά στον ουρανό και κάνανε τρεις μεγάλους γύρους στο διάστημα από εκεί που είναι η Εκκλησία έως τη Συκιά και στο τέλος η Εικόνα κατέβαινε στο τραπέζι που ήταν ο παπάς και ο Σίμος απιθωνόταν ανάμεσα στον κόσμο. Ο ενενηνταπεντάρης γέρος του χωριού Κωνσταντή Γιώργης μου το επιβεβαίωνε ότι γινόταν πράγματι και οι παλιοί χωριανοί το μολογούσαν.

Το βράδυ πρέπει να αδειάζουν όλα τα δοχεία για να μην μείνει νερό πουθενά, γιατί είναι αγίασμα και δεν κάνει να μείνει για την άλλη μέρα. Αν τύχει και μείνει κάπου, πρέπει την επομένη να το χύσουν στο λαγκάδι, στο ποτάμι ή στο πηγάδι.

Μόλις πέσει ο Σταυρός στο νερό, φεύγουν και τα Καρκαντζούλια, μάλιστα μόλις λαλήσει ο μαύρος κόκορας, και κρύβονται στα βάθη της γης. Τις μέρες των Χριστουγέννων στο χωριό θα συνηθίζονται κάλαντα. Οι χωρικοί προμαρνεύουν και την έκβαση της σοδειάς τους από τον καιρό που θα κάμει ανήμερα του Χριστού, τα Φώτα και τη Λαμπρή. Λένε: «Τα Φώτα φωτισμένα και τα Λαμπρά βρεμένα, αμπάρια γιομισμένα». Ή «Χαρά στα Γέννα τα στεγνά, τα Φώτα φωτισμένα, και τα Λαμπρά βρεμένα, αμπάρια γιομισμένα».

ΣΤΕΙΛΕ ΤΗΝ ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΣΟΥ

Σ' αυτή την εφημερίδα, με απόφαση της Γενικής Συνέλευσης για καθιέρωση ετήσιας συνδρομής δρχ. 2.000 που θα καλύπτει τα έξοδα της εφημερίδας, την φασουλάδα, την παιδική γιορτή, τη βραστή γίδα και δικαίωμα ψήφου και για τη βελτίωση των εκδηλώσεων, υπάρχει ταχυδρομική επιταγή με την οποία μπορείτε να στείλετε τη συνδρομή σας.

Σας ευχαριστούμε
το Διοικητικό Συμβούλιο

Το Διοικητικό Συμβούλιο του Συλλόγου μας εύχεται σε όλους τους Συγχωριανούς και Αναγνώστες της εφημερίδας μας Χρόνια Πολλά και το 1991 να είναι ειρηνικό και δημιουργικό.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ - ΖΑΧΑΡΟΠΛΑΣΤΕΙΟ

Δ. και Γ. ΚΑΛΙΑΚΑΤΣΟΣ

ΑΡΤΑΚΗΣ 143 - Ν. ΣΜΥΡΝΗ (πλατεία Σκατζουράκη).
Τηλ. 9337.504

● Λεχόμεθα παντός είδους παραγγελίες για γιορτές, αρραβώνες, γάμους κ.λ.π.